

Alternatiivkommunikatsioon

Inimeselt Inimesele

Kati Kiiver
Käo Tugikeskus
eripedagoogilise töö juht
Jaanika Savolainen
Käo Tugikeskus
Tegevusterapeut
06.12.2022

- ☉ Suhtlemine on inimese **põhiõigus** ja tihedalt seotud meie **elukvaliteediga**, sest inimene on sotsiaalne olend.
- ☉ Suhtlemine on igapäevase elu lahutamatu osa.
- ☉ Kommunikatsioon peab olema võimalik kõikjal.

- Suhtlemise aluseks on **vastastikmõju**.
- Suhtlemine on vähemalt kahe inimese vaheline **üksteise mõjutamine**.
- Kui keegi ei ole sõnumit vastu võtnud või sõnum ei avalda mingit mõju, ei ole suhtlemine tegelikult toimunud.

Õnnestunud kommunikatsiooni eelduseks on, et mõlemad osapooled kasutavad **ühist keelt ehk sama suhtlusviisi!**

Kõnet toetava ja asendava kommunikatsiooni tähistamiseks kasutatakse rahvusvahelist lühendit **AAC -- Augmentative and Alternative Communication**

- ◎ **Kõnet asendavat** kommunikatsiooni kasutatakse siis, kui inimene ei suuda kõne abil suhelda. Kõne puudub.
- ◎ Paljudele sellesse gruppi kuuluvatele inimestele kujunebki püsivaks suhtlusvahendiks mõni muu viis, mitte suuline kõne.
- ◎ Kõnet asendav suhtlusviis kujuneb nende esimeseks keeleks ehk **emakeeleks**.

- **Kõnet toetavat** kommunikatsiooni vajatakse siis, kui inimese kõne ei ole tema sõnumi mõistmiseks **piisavalt selge**.

- Sõnumi **mõtte selgitamisel** on abi lihtsustatud viibetest, osutamistest, piltidest.

- Kõnet toetavat kommunikatsiooni võib kasutada ka **ajutiselt**, kõne ja keele arengu **toetamisel**, kui kõne areng on hilineunud.

Ümbritseva keskkonna mõju ja mudeldamine

- Eakohane kõne areng:

- Ebaefektiivne suhtlemise areng

- Näide soovitud arengust

Aeg ja sekkumine

- Keskmise 18 (1,5a) kuune laps on olnud selleks ajaks juba kõnekeskkonnas kokku **4,380 tundi**, arvestusega 8 tundi päevas

- Kõnepuudega laps, kes kasutab AAC vahendit suhtlemiseks ja saab teraapiat **2x nädalas 20-30** minutit jõuab sellise tundide arvuni oma **84-ks** eluaastaks...

Suhtlemise kolmnurk

Suhtlemise nurgakivid
- Iseseisva suhtlemise alus

Initsiatiiv

- ☉ Initsiatiiv sõltub motivatsioonist!
- ☉ Kui juhendaja on väga aktiivne, siis laps/noor ainult **reageerib**.
Tal ei saa areneda initsiatiiv.
- ☉ **Initsiatiivi harjutamine** – mängu või lemmiktegevuse (nt *kiigutamine*, *mullide puhumine*, *vurrkann*) katkestamine (paus), et laps/noor **annaks märku** meeldiva tegevuse jätkamisest.

- ☉ Initsiatiiv peaks olema kellelegi suunatud.

- ☉ Kuidas kontrollida, kas on olemas initsiatiiv – pane lemmikese käeulatusest välja, laps/noor peab „küsimärgi“ et seda eset saada.

- ☉ Kõnet toetava või asendava suhtlusviisi **kasutamise oskust** vajavad nii kõnepuudega inimesed kui ka nendega suhtlejad.
- ☉ **Tema lähikeskkond** – perekond, tegevusjuhendaja, kokk, bussijuht, koristaja, juhataja jne.
- ☉ **AAC-d kasutada igapäevaste toimingute käigus** – söömisel, jalutuskäigul, riietumisel, pesemisel jne.

Järjepidevus

Kuidas suhelda kõnepuudega inimesega

- ☉ Loo pilkkontakt, ole "kohal".
- ☉ Kaasa oma kõnele miimika, žestid, viiped, pildid, esemed.
- ☉ Kohanda oma sõnum suhtluspartneri kommunikatsioonivajadustele vastavaks.
- ☉ Kasuta lihtsaid 1-3 sõnalisi lauseid.

- ☉ Anna aega vastamiseks, reageerimiseks.
- ☉ Hoidu äraavamisest ja liigsest suunamisest
- ☉ Kontrolli, kas üksteisest saadi aru.
- ☉ Jutt peab olema seotud situatsiooniga.

suhtlusviisi siiras jagamine teeb suhtluspartnerid omavahel võrdsemaks

Kõnet toetavad ja/või asendavad suhtlusvahendid

- ⊙ Ese
- ⊙ Foto
- ⊙ Graafiline sümbol (piktogramm, bliss, PCS)
- ⊙ Žest, lihtsustatud viibe, kehaviibe, viibe
- ⊙ Tehniline kommunikaator
- ⊙ Arvuti, tahvelarvuti

Kommunikaator annab HÄÄLE!

Esemeline kommunikatsioon

- ⊙ Suhtlemisel kasutatakse konkreetseid **esemeid** ja/või **taktiliseid tähiseid**.
- ⊙ **Esemed** on **konkreetsed**, teatud olukordades **kasutatavad** ning seeläbi nende **olukordadega seotud** ja seega kergemini mõistetavad suhtlusvahendid.

⊙

- ⊙ Konkreetsed esemed (nt. lusikas - söömine)
- ⊙ Situatsiooniga seotud esemed (tualettpaberi rulli papist toru – wc toimingud)

◎ Taktilised **tähised** meenutavad teatud esemeid või mõisteid, millele viidatakse.

◎ **Osalisi tähiseid** kasutatakse siis, kui reaalne ese on mõõtmetelt liiga suur või ebapraktiline, näiteks mahlapaki kork tähistab mahlajooki.

◎ **Kunstlikult seostatud sümbolid** on küll **täenduslikult tegevusega seotud** esemed, kuid nendega otseselt ei tegeleta antud situatsioonis, näiteks söömist tähistav puidust õun.

◎ Taktilised tähised võivad olla ühendatud ka sümbolitega (nt.PCS sümbolid). See annab võimaluse minna edaspidi üle piltkommunikatsioonile.

◎ **Kolmemõõtmeline** ese on konkreetselt kui **kahemõõtmeline** pilt.

Tegevuste järjekord

Tegevuste järjekord, päevaplaan

Taktilised tähised

Tähis ja PCS pilt

- ☉ Esemeline kommunikatsioon on mõeldud peamiselt **nägemispuudega** inimestele ja neile, kelle **intellekti** tase ei võimalda **tajuda pilti** (kahemõõtmelisust)
- ☉ Esemad annavad informatsiooni eelkõige läbi **kompimise**
- ☉ Esemad on **püsivad**, mis annab võimaluse info töötlemiseks, mõistmiseks

- ⊙ Eset esitletakse **vahetult enne** tegevust, et anda visuaalset ja taktilist infot sellest, mis hakkab toimuma.
- ⊙ Ese võib olla ka meeldetuletuseks, et toetada mälu.
- ⊙ Esemed, mis on lapsele/noorele juba tuttavad, annavad talle võimaluse osaleda valikute tegemisel.

Foto, kui AAC vahend

FOTOD erinevate:

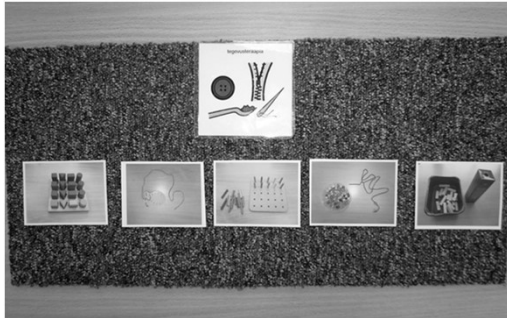
- ⊙ objektide
- ⊙ tegevuste
- ⊙ lähikeskkonna
- ⊙ sündmuste tähistamiseks

Foto on konkreetne, see võib olla nii + kui -

Tegevuste järjekord, päevaplaan

Tegevuste järjekord teraapias

Foto, kui mälu ja mõtlemise toetaja

Suhtlusraamat fotodest

Graafilised sümbolid

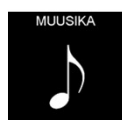
- ◉ Graafilisi väljendusvorme võib kasutatakse siis kui inimene ei ole võimeline näiteks halva käte motoorika tõttu viiplema või toetavad pildid kõne või viiplemist
- ◉ Ka **kirjutamine** kuulub graafiliste kommunikatsiooniviiside hulka!

Piktogrammid

The Pictogram Ideogram Communication

- ◉ Arvutipõhine pildipank.
- ◉ Mustal taustal olevad stiliseeritud valged kujundid.
- ◉ Tähenduslikud vasted on kirjutatud piltide kohale.
- ◉ **90%** on pilditaolised e *piktograafilised* ja **10%** mõistelised e *ideograafilised* sümbolid.

<https://sclera.be/en/vzw/home>

Märkide, sümbolite kasutamine:

- ⦿ aitab kõnepuudega inimest kõne mõistmisel
- ⦿ aeglustab meie (kõnelejate) kõne ja teeb seeläbi kõne selgemaks
- ⦿ toimib mälu toetajana, pilt on silma ees, **sõnum on nähtav**
- ⦿ on abiks mõtlemise ja tegevuse liigendamisel

Märkide kasutamisel tuleb arvestada:

- ⦿ **sensoorseid** piiranguid – pildi suurus, vahekaugused
- ⦿ **motoorseid** piiranguid piltide paigutamises, lehekülje suurus
- ⦿ **kognitiivseid** piiranguid

Tehnilised kommunikaatorid**Kommunikaator annab HÄÄLE!****Erineva raskusastmega kommunikaatorid:**

- **ühesõnumi** kommunikaatorid (üks vajutus), nt *BIGmack, LITTLEmack*
- **mitmesõnumi** kommunikaatorid – annab võimaluse kõne liigendada, nt *BIG Steb by Step, LITTLE Step by Step, Super Talker, Go Talk* jne

BIGmack, LITTLEmack

Super Talker, Go Talk

Taktiline tähis

Kommunikaator Tobii Dynavox Indi

Communicator 5 rakendus kommunikaatoris

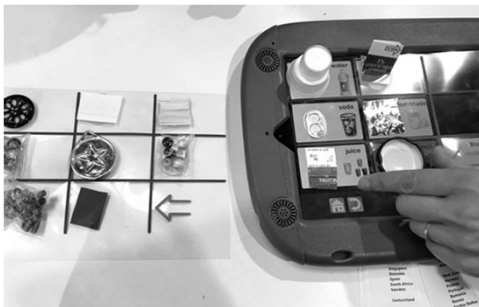
Tahvelarvuti rakendus GoTalk Now

GoTalk Now

<https://itunes.apple.com/us/app/gotalk-now/id454176457?mt=8>

GoTalk Now ja taktiline tähis *Tactile Talk Support*

Tahvelarvuti riistvara

Raamistik

Lüliti **Blue2** arvuti ja tahvelarvuti juhtimiseks

Silmajälgimise süsteem

- ☉ Erinevaid kõnet toetavaid ja asendavaid suhtlusviise võib kasutada paralleelselt!
- ☉ Mitme suhtlusvahendi kombineerimine edendab kõne ja keele arengut!

AAC-kasutamisega seotud müüdid

1. AAC on kõne ja keele õppimise "viimane viis".
2. AAC välistab või peatab kõne arengu.
3. Inimesel peavad AAC-viiside kasutama õppimiseks olema teatud ja spetsiifilised oskused.

4. *High-tech* kõneseadmed (kommunikaatorid, arvutipõhised programmid) on mõeldud ainult heade kognitiivsete oskustega inimestele.

5. Lapsed peavad olema teatud vanuses, et neil oleks AAC kasutamisest kasu.
